

שער חמישי

השתלמות צבאית באנגליה

דצמבר 1952 – דצמבר 1953

55 ◀ הערת עורך: סיום תפקיד והשתלמות צבאית בקמברלי,

דצמבר 1952 – דצמבר 1953

בסוף נובמבר 1952, בתום שנתיים בתפקיד ראש מחלקת מבצעים באגף המטה הכללי, יצא רבין להשתלמות בתשעה חודשים בבית הספר לקציני מטה של הצבא הבריטי (Staff College) בקמברלי. ב-26 בנובמבר שיגרו הרמטכ"ל וסגנו מכתבי הערכה לרבין עם סיום תפקידו. ידיו ציין את הערכתו העמוקה לצורה שבה מילא רבין את התפקיד: "רצינות, התמדה ומסירות מחד ויזמה, אי שקיטה על השמרים ותנופה מאידך". הוא הוסיף כי רמת אג"ם/מבצעים במשך כהונתו "הייתה מן הגבוהות ביותר וזה ללא ספק ובראש וראשונה תודות למאמץ האישי והעבודה והמחשבה הרבה שהשקעת במילוי תפקידך. אתה יכול לעזוב עתה תפקיד זה בהרגשת סיפוק שתרמת תרומה יסודית ביותר לארגון הצבא, ובעיקר, להרמת כוונות". מקלף ציין אף הוא כי רבין העלה את רמת מחלקת מבצעים וקבע לה "מקום ומעמד נכבד הן בתוך המטכ"ל והן כלפי הפיקודים, חיל האוויר וחיל הים". הוא ציין במיוחד את הפעולה הרבה שנעשתה בהנהגתו של רבין "בקביעת דפוסים ונהלים לארגון וגיוס המילואים, נוהלי המלחמה ודרכי הפעלת מוצב הפיקוד העליון", שיהיו "נכס עצום וללא ספק יישארו אבן יסוד חשובה בתפעולו של צה"ל בעתיד". מקלף מנה את המבצעים הרבים שצה"ל היה מעורב בימי כהונתו של רבין ואת התפקיד המכריע של מחלקת מבצעים בביצועם, "תפקיד אשר מילאתם אתה ואנשי מחלקתך בשלמות ותוך הצלחה. מבצעים אלה העלו את קרן הצבא בציבור ויצרו כלפיו יחס של אמונה, הערכה וכבוד". מקלף הוסיף דברי הערכה אישיים "לתרומה שתרמת לדיונים הרבים שנתקיימו במטה ובאג"ם... ואת המסירות והנאמנות שגילית בתפקידך".

לימים אמר האלוף ישראל טל כי רבין הפך את מחלקת מבצעים למוקד הפעילות בצה"ל, ובכוח אישיותו והעליונות האינטלקטואלית הצבאית שלו על כל האחרים ניהל למעשה את עבודת המטה של המטכ"ל. לדבריו היה רבין דמות דומיננטית בצה"ל בשנים אלה הרבה מעבר למעמדו ולמשקלו של ראש מחלקת מבצעים (ריאיון עם ישראל טל, 6 בינואר 1998, גנזך המדינה, תיעוד בעל-פה 3/3).

רבין הגיע לאנגליה בראשית דצמבר 1952, ושהה שם שנה תמימה. בתקופת לימודיו שיגר באורח שוטף מכתבים לאביו ולאחותו ותיאר בהם בפירוט רב את שלבי הסתגלותו, את חוויותיו באנגליה, את התרשמותו מן הלימודים ואת אכזבתו הקשה מהחלטת הרמטכ"ל מרדכי מקלף לדחות את בקשתו לשנת השתלמות נוספת. רק קומץ מן המכתבים הללו מובא כאן, וכן מכתב ליגאל אלון (תעודה 61) ודין וחשבון מסכם על הקורס (תעודה 63).

תמונה של הבית שבו התגוררה משפחת רבין בקמברלי ועל גביה כיתוב בכתב ידו של יצחק רבין, 1952

שלום רב אבא,

כפי שהבטחתי שאכתוב שנית ברגע שנסתדר כלשהו בקמברלי – הריני מקיים עתה הבטחה זו.¹ ביום שלישי עברנו לגור בקמברלי בדירה לא רעה אם כי לא מצטיינת ביותר. הדירה מרוהטת ומכילה את מרבית כלי המטבח הנדרשים כדי שלא נוציא הוצאות מיותרות על רכישת חפצים שאין לנו כוונה לקחתם לארץ. ההעברה הייתה קלה אם כי ביום הראשון הדירה לא הוסקה בזמן וגם חסרו לנו כמה תנורים שנוספו למחרתו, כך שסבלנו קצת מן הקור. בינתיים התבססנו יותר והשלמנו את מרבית רכישת הציוד הנוסף. הסכום המתקבל כאן אינו מן הגדולים ביותר אולם מאפשר קיום מתקבל על הדעת. קמברלי עצמה הנה עיר, או יותר נכון עיירה חביבה ביותר. הנה טבולה בירק, גנים ויערות כלולים בה. הבתים מפוזרים מאוד ואין צפיפות, כל בית עומד במרכז גן גדול ולרוב גם יפה. תושבי העיר אינם מצטיינים בעודף אדיבות כנהוג לומר על האנגלים, אולם לא תליתי בכך תקוות רבות. ייתכן אמנם ומוקדם להסיק מסקנות, אולם התיאורים המרובים על ההגינות האנגלית נראים בעיני עתה מוגזמים, אמנם בכל אנגלי טבועה מידה ניכרת של אדיבות חיצונית ונימוס מופרז, אולם מכאן ועד הגינות אמתית המרחק רב.

מזג האוויר האנגלי אינו נוח ביותר אם כי הרבה יותר טוב מאשר שיערתי, כמובן שאין הנחה זו אמורה לגבי לונדון אשר נתקענו לתוכה בעת היותה מכוסה ב־Fog אשר כל העיתונים תיארוהו כקשה ביותר הזכור מאז שנים רבות. בקמברלי עצמה לעתים מתבהרים השמים ושמש זורחת, השמש פה משום מה אינה מחממת לחלוטין. דליה ולא מסתגלות לאט לאט לנתונים ואכן קשה להגיע למקום ללא כל מכר ומודע, אדם היכול לסייע בהסברת בעיות אלמנטריות ראשוניות. הקושי בשפה אף הוא מכביד על ההיקלטות בארץ זרה זו. דליה הצטננה במקצת בעיקר בהשפעת ה־Fog הלונדוני אולם אין הדבר משפיע עליה. היא רק קצת מנוזלת ולעתים משתעלת, פרט לסימנים אלה הנה בריאה ושלמה.

מחר עלי להתייצב בפעם הראשונה בבית הספר הצבאי, מקווה שהדבר יעבור ללא תקלות בגלל השפה אם כי הנני יכול להסביר כבר דברים אלמנטריים. את שיעורי אתחיל בתחילת השבוע הבא. עתה הנני עובר על חומר הכנה לקראת הקורס ובעיקר עוקב אחרי חיי היומיום של האנגלי, כפי שהנם מתבטאים ברחוב ובעיתון. את החתימה עורך על ה־New Statesman טרם סידרתי וכנראה אסדר רק בסוף החודש. ד"ש לרחל ורפי [יעקב] וכל המכרים.

יצחק רבין

1. רבין כתב לאביו כבר ב־7 בדצמבר, ימים ספורים אחרי שהוא ובני משפחתו הגיעו ללונדון. באותו מכתב סיפר על קבלת הפנים החביבה של הנספח הצבאי בלונדון, כתריאל שלמון, ועל הזמנה שקיבל מההיסטוריון הצבאי לידל הארט, אך נאלץ לדחותה עד "לאחר שאוכל לשוחח באופן חופשי יותר באנגלית".

57 ◀ אל נחמיה רבין ורחל רבין-יעקב, סנרה

קמברלי, 11 בינואר 1953

שלום רב אבא ורחל,

אתמול חזרתי מלונדון אחר שני ימים לערך של ביקורים וסיורים בה, בלי בעיות מטרידות כפי שהיו לנו בתחילה, בבואנו ללונדון לפני יותר מחודש. כפי שכבר שמעתי, לאה כתבה לכם על תכניתנו לניצול התקופה עד פתיחת הלימודים בסטף קולג', אשר לפיה כל אחד מאתנו ביקר בלונדון שני ימים, והשני נשאר באותה תקופה עם דליה בקמברלי.

את הזמן בלונדון הצלחתי לנצל טוב מאוד ונהניתי מאוד מביקור זה. אין ספק שלונדון יכולה להעניק לאדם שיש לו פנאי ליהנות מכל זאת הנאה רבה ביותר.

ביקרתי ב־National Gallery, ב"כיכר טרפלגר". בבית זה נמצאות מאות תמונות מן הידועות ביותר בעולם ואשר רק בביקורי זה הצלחתי לראות דוגמתן. העושר וההדר של המוזאום עצמו יוצרים רקע מכין ומסייע להשפעת התמונות עצמן. ראיתי תמונות רבות, אולם את הרושם הרב ביותר עלי, עשו תמונות רמברנדט, במיוחד "פורטרט של יהודי". תמונה חזקה ורבת הבעה. כן התרשמתי מאוד מציורי האיטלקים, רפאל, לאונרדו דה וינצ'י. נשארתי במוזאום שלוש שעות רצופות והספקתי לראות רק חלק קטן באופן שיטתי ומסודר.

באותו יום גם ביקרתי במוזאום המלחמה הבריטי הנמצא בבניין ה־War Office, למעשה זה מוזאום קטן יותר ממוזאום המלחמה האימפריאלי, ונמצא בחסות ארגון קצינים מכל השירותים הידוע בראשי התיבות (R.U.S.I. (Royal United Services Institute). גם במוזאום התרשמתי מצורת הצגת נושאים צבאיים שונים כמו פנורמות גדולות המתארות בצורה מיניאטורית את מרבית הקרבות המכריעים בהיסטוריה של האימפריה הבריטית, והודות ללימודי בנושא זה עתה יכולתי להתמצא בכל פרטיהם.

במקום זה יש גם תערוכת התפתחות כלי הנשק השונים של הצבא, הצי והאוויריה של האימפריה החל מתקופות קדומות ביותר ועד למלחמת העולם השנייה, כולל מוצגים רבים מנשק אויביהם. נמצאים שם כמוצגים ממין זה כלי נשק עתיקים ביותר מאנגליה, אירופה וכלי נשק מכל ארצות האימפריה השונות כגון הודו, בורמה, איי מערב הודו ואפריקה.

עוד באותו יום הייתי בהצגת להקה כושית אמריקאית של האופרה Porgy & Bess של גרשווין, אופרה חביבה המבוצעת בצורה טובה מאוד והמבליטה כמה נקודות בחיי הכושים בארצות-הברית. כמובן שנהניתי מאוד מהאופרה הראשונה ששמעתי בלי ה"צרחנים" הישראלים של "האופרה הישראלית" וכו'. להקה זו הנה להקה כושית ידועה המבצעת הצגה זו כאן כבר למעלה מחצי שנה ערב ערב ללא הפוגה.

מאחר שתכנית כזו ליום אחד יכולה ממש "להרוג" אדם נורמלי, הרי ישנתי טוב מאוד למחרתו. ביום השבת הספקתי לראות את ה־National Portrait Gallery, מוזאום זה משקף על ידי תמונות אישים ופגישות שונות את ההיסטוריה הבריטית במשך תקופה ארוכה ובשטחים רבים של פעילות האדם במדע, בצבא ובמדיניות. אחר הצהריים ראיתי את ה־Royal Festival Ballet. בהצגת בלט זו גם כן ראיתי פעם ראשונה בלט אמיתי. להקת בלט זו נתונה להשפעת הבלט הקלסי הרוסי, ואף חלק מרקדניה הנם רוסים. הבלט הכיל כחלק עיקרי את "מפצח האגוזים" לצ'ייקובסקי, ועוד דבר קל. כמובן שנהניתי מאוד. האולם של ה"רויאל פסטיבול" עושה רושם בל יימחה. בניין זה הנו ממש בניין ענק הנמצא על שפת התמזה ליד תחנת הרכבת של ווטרו. כמעט כל חלקו הפונה לעבר התמזה עשוי זכוכית כך שבשעת ההפסקה כשהנך יוצא למקומות המנוחה הנך רואה את התמזה כשהיא מוארת כולה באורות לונדון ואת הבניינים הגדולים והענקיים של לונדון עצמה.

בקיזור זה היה ביקור חביב ואם כי היה עליכם לקרוא את תיאורו פעמיים, על ידי לאה ועל ידי הרי משמש הדבר כתחליף לאי היותכם כאן. כפי שראיתם תכנית הביקור שלנו הייתה כמעט שווה ומאפשרת ויכוחים בנידון, אם כי טרם התפנינו לכך.

מחר 12/1 הננו עוברים לדירה אחרת באותו בית, דירה הנמצאת מעל דירתנו הנוכחית. יתרונותיה הם

לאה רבין עם בתה דליה בקמברלי

רבים, ראשית כל החדרים נמצאים בגובה אחד ואין חלק מן הדירה נמצא בקומה גבוהה יותר כדירתנו הנוכחית. שנית הדירה פונה, עם חלונות יפים, לגינה ולצד דרום-מזרח שהוא צד השמש הטובה. שלישית בחדר השינה השני שבו תימצא דליה יש שתי מיטות, דבר שיאפשר לנו לקבל אורחים. כן גם הריהוט והסידור הפנימי טוב יותר ונוסף לכל זאת אין הפרש במחיר.

דליה מרגישה טוב ועוד מעט היא תתפוצץ מרוב בריאות. היא כמעט שמנה ואוכלת טוב, כשהיא גומרת בערב את החלב עם ה"אובלטין" [Ovaltine]

אז היא אומרת: "נחמיה היה אומר: ברבר'ברביסימו". אני מקווה שנקבל רדיו השבוע, כבר קנינו אותו. חתמתי עבורך על ה"ניו סטייטסמן אנד ניישן" החל מ-1.1.53 והודיעני אם אתה מקבל אותו. שלחתי לך תמונת-גלויה של הסטף קולג', אבל בטעות זה נשלח בדואר רגיל וייקח כמה זמן.

כתוב אבא פעם אחת, ובמיוחד על שלומך והרגשתך. רחל המשיכי את כל עוד אבא לא כותב, להיות "דוברת המשפחה".

ד"ש לכולם, ד"ש מדליה ולאה.

יצחק

קמברלי, 20 בינואר 1953

58 ◀ אל נחמיה רבין ורחל רבין-יעקב, מנרה

שלום אבא ורחל,

קיבלתי את מכתבך אבא ושמתתי מאוד, כי בסיכומי של דבר יודע אני כמה קשה עליך הכתיבה. אני מבין מתוכו שמצב בריאותך השתפר ואתה גם ממשיך בעבודה. כמובן שהימים האלה אינם ימים קלים בשטח החיים החברתיים והפוליטיים, ובמיוחד לך. ההתרוצצות המגוחכת של מפ"ם נראית בפרספקטיבה של המרחק הגאוגרפי בו אני נמצא כמחוסרת כמעט כל סיכוי של הסבר הגיוני. אולם אין ספק שמזמן לא הייתה נתונה מפלגה או גוף חברתי אחר בישראל במצב כה חמור ואולי אומלל כמפלגה זו.¹ אולם תקווה אני שבסיכומי של דבר תמצא אף היא דרך לצאת מהסבך המוזר והקשה אליו נקלעה. אנו עוקבים אחרי הנעשה בארץ בעניין רב. כעזר לך יש לנו הרבה אמצעים. ראשון הוא העיתון היומי האנגלי *Times* אותו אני קורא מדי יום ואשר מקדיש עתה מקום רב לנעשה בעולם היהודי, ובמיוחד בישראל. שני הוא עיתון "הארץ" המגיע אלינו בדואר האוויר באיחור של 3-5 ימים ואשר נותן לנו פחות או יותר תמונה מדויקת, באותו דיוק שעיתון בכלל יכול למסור. ודבר שלישי שאותו רכשנו לא מזמן הוא הרדיו. קנינו רדיו קטן, אבל טוב, בו אנו שומעים מדי ערב את החדשות מהארץ. אנו שומעים את החדשות בשעה 6:30 בערב (אצלכם זה 8:30 בערב) באופן ברור לגמרי

1. ככל הנראה רומז רבין למחלוקת האידיאולוגית במפ"ם בין קבוצת יעקב ריפתין ומשה סנה לבין קבוצת יעקב חזן ומאיר יערי. חזן ויערי ואנשיהם התנגדו לתמיכת חבריהם למפלגה בפעולות המשטר הקומוניסטי בפראג ובמוסקווה ובמיוחד ליחסם למשפטי פראג, למאסרו של מרדכי אורן בצ'כיה ולמאסרם של הרופאים היהודים בבית-המועצות בראשית ינואר 1953. הסכסוך בתוך המפלגה הוביל באותם ימים להתפטרותו של ריפתין מתפקידו בהנהגת "הקיבוץ הארצי" ו"השומר הצעיר" ולפרישתו של סנה ממפ"ם.

יצחק רבין ובתו דליה בקמברלי, 1953

ועל ידי כך מתקצר בהרבה המרחק לארץ. כמובן שכאשר אתחיל ללמוד יחסר הזמן לקריאת כל החומר הזה, אם כי כידוע לכם לומדים כאן 5 ימים בשבוע ושני ימים מוקדשים ל-Week-End. קיבלתי את מכתבך רחל ושמחתי שלפחות מנרה יצאה מכלל סכנת הבערות אשר לפי העיתונות והרדיו עלולה להקיף שטחים רבים ולהיות איום חמור למשקים ולמשק החקלאי, כמו כן אביה של לאה כתב בפרוטרוט על ביקורו במנרה ועל המאמץ הרב שהשקעתם בהוצאת מכוניתו מן הבוץ בו נתקע אצלכם. אצלנו הכול כמנהגו נמשך. דליה היום החלה ללכת לגן הילדים. כמובן שהייתה זו התרגשות גדולה. ההכנות הממושכות לקראת מאורע זה הפכו את הגן אצל דליה למעין חלום ושאיפה: כמובן שעדיין אינה יודעת ולא כלום בשפה ודבר זה יקשה את קליטתה בגן אשר בדרך כלל אינה קלה. אולם ההפתעה הייתה רבה. כבר בשעה הראשונה לכניסתה לגן הסכימה להליכתה של לאה הביתה. לאחר שעתים לערך חזרנו, לאה ואני, לראות כיצד היא מתמצאת בגן. בדרך כלל היא הייתה די המומה מהמצאות בחברת ילדים וגננת ללא אימא או אבא ובלי ידיעת השפה. לפי דברי הגננת התנהגותה הייתה בסדר גמור ואנו תקווה שרצונה להמשיך ללכת לגן יישאר בתוקפו ועל ידי כך תוכל להיקלט בין ילדים ולהתחיל לקלוט מילים ראשונות בשפה האנגלית.

הגן שאליו דליה הולכת הוא גן פרטי אשר עושה בדרך כלל רושם די סימפטי ונמצא לא רחוק ממקום מגורינו. אמנם הילדים מוסעים ומוחזרים הביתה במכונית, אבל אין בכך שום עדות להיות הגן רחוק מאתנו. ביום החמישי הקרוב אני מתחיל בלימודי בסטף קולג', ולקראת תחילת הלימוד התכונה רבה. עדיין איני יכול לומר שאני שולט באנגלית במידה הנדרשת. יכולתי להתבטא מוגבלת מאוד, בעיקר בדיבור. הבנתי את הדיבור לא רעה, אולם עדיין דורשת מאמץ רב ממני ולא אוכל לרשום רשימות בעת ההרצאות. הקריאה נעשתה קלה בהרבה וכמעט חופשית. עדיין איני מבין כל מילה אשר אני נתקל בה, אבל בדרך כלל הרעיון הכללי של המשפט מובן לי תמיד. אני מקווה שתוך חודש-חודשיים אתגבר גם על בעיות אלה, במיוחד ששיטת הלימוד

מחייבת הרבה דיבור וכתובה. התקופה של הימצאות מחוץ למסגרת אשר נמשכה כחודש ושבוע בקמברלי הייתה בתחילתה נעימה וטובה ואפשרה מנוחה כללית והסתגלות אטית לתנאים החדשים. אבל בסיכומי של דבר טוב שכעת אכנס מחדש למסגרת מאורגנת של לימוד ועבודה.

התרשמותי מהאנגלים, או ליתר דיוק, מאותם אנגלים אשר אני בא אתם במגע, סוחרים, בעלי בתים אינה חיובית ביותר. במספר פעמים נוכחנו בחוסר הגינות ואי יושר ממש משווע. בארץ היינו מגיבים על כך בצורה חריפה יותר, אולם כאן מוטב ולא להסתבך. ייתכן שיחסם זה קשור בהיותנו זרים וקמברלי רגילה לזרים ונוהגת לנצל זאת לטובתם האישית של תושביה הקבועים. חוסר יושר והגינות זה מלווה במסווה אדיב ומנומס ביותר בסגנון כמעט שקספירי, אולם בסיכומי של דבר אין הדבר מפחית ולא כלום מעובדת אי היושר וחוסר ההגינות.

לפני שבוע עברנו לדירה אחרת באותו בית, דירה מס' 13, כפי שכבר פירטתי במכתבי הקודם. ההעברה בוצעה במהירות רבה וההתאקלמות הסתיימה. בסיכומי של דבר הצלחנו מאוד בהחלפת הדירה ואנו שבעי רצון מהדירה החדשה.

אבא, אם קשה לך לכתוב הרי לא אעיק עליך בתביעות, אבל השתדל לכתוב פעם בחודש, ואת כל אשר תרצה לכתוב ולשאול העבר באמצעות רחל ואענה לך.

אגב, אבא, לא כתבת לי אם התחלת לקבל את *New Statesman & Nation*. כפי שהסברתי כבר אמוני בסוחרים האנגלים התרופף לחלוטין והייתי רוצה לדעת אם הם שולחים לך אותו. שלום רב לך לרחל ורפי וצאצאיהם. ד"ש לכל המכרים. ד"ש מלאה ודליה.

יצחק

קמברלי, 1 במרס 1953

59 ◀ אל נחמיה רבין ורחל רבין-יעקב, מנרה

שלום רב אבא ורחל,

בהזדמנות זו של מלאות 31 שנה, אני מרגיש רצון וצורך לכתוב מספר מילים. על אף העובדה שהזמן חולף ביעף בגלל עומס העבודה אשר בה אני נתון בבית מחד, ומשך שעות העבודה הרבות בקולג' מאיזך, התקדמותי בשפה עדיין רחוקה מלהשביע את רצוני. אולם העובדה החשובה היא שישנה התקדמות. יום הולדת זה הנו מבחינה מסוימת המוזר ביותר אשר קיים בזיכרוני. ראשית, הוא יום הולדת הראשון הזכור לי בחו"ל, רחוק מכם. שנית, וכתוצאה מכך הוא גם ראשון שחל באווירה זרה ובלתי מוכרת ובעת קשיים בהסתגלות לה.

כל אלה על רקע אי ידיעת השפה משווים אופי מיוחד לתאריך זה הפעם. יחד עם זאת ואחרי הכול יום זה חל במקום ובמסיבות אשר חפצתי בהם במשך תקופה ארוכה ביותר. על כל פנים אני משוכנע שלאחר מאמץ רב וארוך אשיג את המטרות העיקריות שחפצתי בעת יציאתי לנסיעה ארוכה זו לאנגליה.

יום זה עבר עלינו בהצלחה. הוא חל ב-Week-End בעת שהייתי חופשי לעשות כרצוני. ניצלנו את היום בצורה מוצלחת על ידי טיול ארוך ל-Reading שעשינו עם המכרים שלנו אשר באו אלינו מלונדון עם מכוניותם. מזג האוויר שהנו גורם חיוני באנגליה האיר לנו פנים בצורת שמש זורחת ובהירות יחסית. בסיכום היה חביב.

בערב היינו מוזמנים לארוחת ערב אצל קולונל הודי הלומד בסטף קולג' וטעמנו מאכלים לאומיים הודיים.

אבא, קיבלתי את מכתבך וברכותיך ליום ההולדת, שמחתי במיוחד בידעי כמה קשה עליך הכתיבה.

הלימודים והזמן הדחוק אינם מאפשרים עיקוב מדויק אחר המתרחש בארץ, אם כי אנו עושים מאמצים רבים בכיוון זה. השבוע בא צביקה [זמיר] לקורס קצר באנגליה¹ ובשבוע הבא יבוא אלינו ל"Week-End" ובוודאי יספר חדשות רבות מן הנעשה בארץ. דליה מרגישה טוב ולא קיבלה דוח טוב מאוד עליה ממנהלת גן הילדים ב[ו] היא נמצאת. מוזר עד כמה היא מצליחה בלי שפה להסתגל ולהיות שמחה במחיצת הילדים [ול]שחק עמהם שעות רבות. לאה מרגישה אף היא טוב ועסוקה בבית, בדליה ובקריאת ספרים. הודות למגעה הרב עם נשים דוברות אנגלית היא מדברת יפה, במידה מסוימת אף טוב ממני. בקרוב אנו גומרים את ה"טרם" [סמסטר] הראשון אשר נמשך כ־8 שבועות, או ליתר דיוק מעל לחודש וחצי. נקווה שעם סיום הטרם הבא שהוא תחילת מאי תתחלנה כל בעיות השפה באשר להבנה שוטפת ודיבור מתקבל על הדעת. אנו מתחילים לתכנן את חופש ה"Coronation" שיימשך 3 שבועות וייתכן שנעשה סיור ממושך לאנגליה וסקוטלנד, אולם טרם החלטנו בנידון. כתבו הרבה וסלחו על הכתיבה המצומצמת, פשוט הזמן דחוק.

יצחק

משפחת רבין בקמברלי, 1953. מימין לשמאל: יצחק, דליה, לאה וידידת המשפחה לילי שליט

1. זמיר בא לאנגליה להשתתף בקורס לפיקוד בכיר.

שלום אבא ורחל,

לא כתבתי השבוע בגלל העומס הרב של עבודה שירד עלינו, אני קורא לכך עבודה, אבל למעשה הייתה זו הנאה יותר מאשר עבודה. מתחילת השבוע הייתי בתחנת R[oyal] A[ir] F[orce] במסגרת ביקור הסטף קולג' בחיל האוויר הבריטי. לזרים לא היו ברורות רבות לבחירת התחנה הרצויה להם, מאחר שכל יחידות המפציצים ומטוסי הקרב היו סגורות בפנינו. התחנה בה ביקרתי משמשת כבית הספר לנוויגציה [ניווט] עבור ה־Fighter Command של ה־RAF. התנאים עצמם היו מצוינים, גרנו ב־Mess וכמובן שלקצין בעל דרגת Lt. Col. נתנו חדר מיוחד ו־Batman שהכין וניקה ועבד כך שחייתי כמו נסיך מהמזרח.

במסגרת הביקור הכרנו את כל ציוד הרדאר החדש המשמש לנוויגציה ולנחיתת מכשירים. נחיתה זו מופעלת כאשר הראות לקויה ביותר ואין הטייס יכול לראות יותר מאשר מטרים אחדים. המכשיר מאפשר לו לנחות בשדה תעופה גם במזג אוויר כזה בצורה בטוחה ביותר. טסנו באווירון כאשר לפני כל אחד מאתנו הייתה כל מערכת מכשירי הרדאר והטייסים הראו לנו את השימוש בכל אחד מהמכשירים תוך כדי פעולתם באוויר. הטיסה כשלעצמה מלבד הלימוד הייתה מעניינת ביותר. באמצעות טיסה זו הכרתי את חלקה הדרומי של אנגליה במידה ניכרת. הבסיס שבו הייתי נמצא ליד Bristol ומשם טסנו לאורך החוף המזרחי ל־Devon משם ל־Cornwall, היינו מעל פלימות שהנו בסיס הצי הבריטי החשוב ביותר בדרום אנגליה. בו ראיתי הרבה אניות ממינים שונים, ומשם לאורך החוף כלפי מזרח מעל לפורטלנד, סאותהמפטון ופורתסמות ומשם בחזרה דרך קמברלי, רידינג לאזור בריסטול, Bath. הטיול הזה נתן לי הרבה מאוד בהכרת דרום אנגליה ואפשר לי מושגים בהירים יותר על חבל ארץ זה. בקיצור היה זה ביקור חביב ביותר. בביקור זה נקשרו יחסים טובים לערך ביני לבין הקצין העיראקי הנמצא בקורס. קצין זה שהנו למעשה כורדי הנשוי לאנגליה מגלה תכונות שאינן הולמות ערבי. בשיחה על המצב בעיראק ובמזרח התיכון שאלתיו בנוכחות קצינים בריטים על הבעיה הקומוניסטית בעיראק והוא השיב שאינו מאשים כל אדם על היותו קומוניסט במזרח התיכון כתוצאה מהחלוקה הבלתי צודקת של הרכוש הקיימת בארצות אלה. תשובה שאף קצין אנגלי לא מעז היום לבטא בפומבי. הוא לא היה בעת המלחמה נגדנו בארץ מאחר שהיה בקורס ארוך באנגליה. החשוב ביותר שאינו מגלה כל סימני חנופה כלפי הבריטים, אף כי הנו דובר אנגלית טובה ביותר. בין היתר סיפר לי די הרבה על עיראק, ובמיוחד על הבעיות של צפון עיראק שהנו החלק הכורדי שלה. אני לא הרביתי בדיבור מתוך רצון שלא לספק לו כל אינפורמציה נוספת על הארץ שאינו יכול לקרוא בעיתון ונעזרתי בחולשת בדיבור באנגלית להצדקתי.

חג העצמאות עבר עלינו בלי שום ציון או תחושה מיוחדים. אמנם נסעתי ללונדון לאזכרה לחללי מלחמת השחרור בהשתתפות הרבה חיילי מ[תנדבי] ח[וץ] ל[ארץ] אולם ההרגשה הייתה דלה ביותר.

הרגשתי הכללית היא שהצירות והציבור הישראלי כאן אינם מצליחים ליצור אווירה מיוחדת אשר תלכדם ותבטיח שמירת קשר עם המתרחש בארץ. ייתכן אמנם ש"הדרג העליון" של הצירות מקיים זאת, אולם אין זה כולל את המספר הרב של ישראלים הנמצאים פה ואשר אני בטוח היו שמחים ליצירת חוגים וכל פעילות אחרת אשר תקשרם עם הנעשה בארץ בצורה חיה יותר מאשר קריאת עיתון או מברקים בלבד. בציבור החי מסביב לצירות התפתחה אווירת חיקוי למושגים המקובלים בעולם הדיפלומטי והחברתי האירופי, אווירה של קוקטילים ו־Diners ותו לא. חסרה כל הרגשה ותחושת ייחוד ישראלית. כל פעולה משותפת עם היהדות המקומית שאינה מכוונת למגביות וכו' אינה קיימת, ולא אתפלא לכך שבמהרה יבחינו היהודים שכל הנדרש מהם הוא רק כסף וכל הנעשה מטעם ישראל בשטח המגע אתם תכליתו היחידה היא כספית. אולם על כך מוטב לשוחח מאשר לכתוב.

אצלנו אין חדש, הכול על מכונו עומד. דליה מתקדמת באופן ניכר בשפה האנגלית וחושבני שהיא תהיה

"האנגלייה" שבמשפחה. מצבה הכללי טוב ועם השתפרות מזג האוויר באנגליה בוודאי יוטב. לאה כרגיל עסוקה ובכוונתנו להתחיל לשחק טניס על מנת שלא להתנוון כאן. במסגרת לימוד ההיסטוריה הצבאית בקורס הוטל עלי לעבד נושאים מתקופת מלחמת האזרחים של ארצות-הברית. בהזדמנות זו בכוונתי ללמוד קצת יותר על התפתחות ארצות-הברית. אני אצטרך להגיש עבודה גדולה בנושא זה (30 עמוד). לימוד נושא זה מעניין וגם ניתן טוב בקורס. שלום רב וכתבו הרבה. ד"ש לרפי לתרצה ויפתח¹ ולכל המכרים. ד"ש מלאה ודליה ובקרוב נשלח תמונות נוספות.

יצחק

קמברלי, 28 במאי 1953

61 ◀ אל יגאל אלון

שלום רב יגאל,

בהזדמנות זו של שילוב חופש ממושך יותר מלימודי הסטף קולג' והבהרת סיכויי לשנה הבאה הריני משגר מכתבי זה.

אתחיל בעצמי. עתה עדיין מוקדם לסכם את אשר רכשתי או עלול אני להשיג בסיום הקורס כאן, על כל פנים אין לי הרגשה של שביעות רצון. הקורס מהול בהרבה עבודה מפורטת בנושאים שאינם מוסיפים ולא כלום לאלה אשר לא ישרתו בצבא הבריטי וכל עבודה שאין רואים את תכליתה תוצאותיה מפקפקות. חלק מן העבודות הללו דורש ידיעה מקיפה באנגלית, באשר בחינתן היא יכולת ביטוי וניסוח בהיר וקצר בכתב ובעל-פה ואין בהם שום תוספת ידיעה במדע הצבאי.

כמובן שבתחילה ואף עתה איני יכול לעמוד בפני תביעות אלה וגם מרבית הקצינים הבריטים אינם מצליחים בכך. הזמן הנדרש לעבודות אלה חורג מכל תחום של פרופורציה לחשיבותם. הקורס גם אינו מחבב דעות שאינן הולמות את הדוקטרינה הבריטית, ובמיוחד כשהן מובעות על ידי קצין זר ובשפה אנגלית לאו דווקא מן המובחרות. בכמה מקרים היו לי התנגשויות קלות עם המדריך הראשי שבוודאי לא עזרו לו בקביעת דעה חיובית עלי, כך שחוששני שבמידה מסוימת יש אי הערכה הדדית.

יחד עם זאת ועל אף כל זאת כדאי לשאת את ה-50% של החומר התפל עבור ה-50% הנותרים. היתרון העיקרי בהליכתי לסטף קולג' נעוץ בעובדה שניתן כאן ללמוד ובצורה מקיפה את הדיוויזיה הבריטית. הבנת הדיוויזיה הרגלית, המשוריית והמוצנחת היא לדעתי הפתח להבנת התורה הצבאית הבריטית, באשר הדיוויזיה הנה הפורמציה הבריטית הנמוכה ביותר בה משתלבים החילות השונים ובאים לידי ביטוי תפקידי לחימה ותפקידי ארגון ומנהלה. כל קורס אחר העוסק ברמה נמוכה יותר אינו נותן תמונה מינימלית להקפת המחשבה הצבאית הבריטית. הסטף קולג' גם נותן מושגים ודוחף לעסוק בנושאי הדרכה המאפשרים להכיר את המחשבה המתודית הבריטית. מתוך דברי צביקה זמיר על הקורס שלו¹ וכן מתוך דברי הקצינים הבריטים הנמצאים בסטף קולג' הריני שמח שלא נשלחתי לקורס זה העוסק ברמת הגדוד ונוגע לעתים בחטיבה ואינו עוסק כלל בדיוויזיה. בסיכום מוטב היה לנצל שנה זו ללמוד בשטח כללי, אולם מאחר שנגזר עלי ללמוד במסגרת צבאית מוטב בסטף קולג' מאשר בכל מקום אפשרי אחר.

1. תרצה ויפתח יעקב, בניהם של רחל ורפי.

1. ראו תעודה 59, הערה 1.

הנושאים שניתנו לכתיבת essay היו זרים ומוזרים, הראשון היה איך להגביר את הגיוס לצבא הקבע הבריטי. והשני חויבנו להוכיח שהחייל הבריטי טוב מן חברו הרוסי וכיצד ניתן להגביר את יתרונו על ידי אימון נכון. כמובן שאיני חושב שהצטיינתי בחיבורים אלה, במיוחד בראשון. עתה סוף סוף נתנו נושאי מחקר מתקבלים על הדעת יותר ובגורלי נפל להכין מחקר על מלחמת האזרחים בארצות-הברית. לפחות הפעם נושא שכדאי להשקיע בו עבודה. באשר לאותו חלק שיש חשיבות ללימודו הרי אין מקום עדיין לסכמו ומוטב לעשות זאת בעל-פה.

הקצונה הבריטית בה נתקלתי לא עושה רושם משכנע. רובם מוגבלים לתחום הצבאי וכל הכרוך בו בהתאם למיטב המסורת הצבאית הבריטית. אולם יחד עם זאת ידיעתם הטכנית בשטח בו הם עוסקים הנה יסודית, טובה ומושגת על השכלה טכנית כללית מקיפה. שתי נקודות בולטות מיד עם ההיתקלות במעמד זה. הראשונה היא היעדרם המוחלט של יהודים. על אף העובדה שאנגליה היא ארץ "דמוקרטית" ללא כל הפליות גזעיות, משום מה כמעט ואין יהודים בצבא הקבע הבריטי. מבין כ־160 חניכים בריטים לא מצאתי אף יהודי, ובשיחתי עם הקצינים הבריטים שאלתי לפשר הדבר, רובם ענו תשובות מתחמקות ורק אחד אמר לי בפשטות ובכנות "There is no future for a Jew in the Army". מעניין שגם אותם קצינים בריטים שנשאו נשים ארץ-ישראליות בזמן שירותם בארץ-ישראל בתקופות שונות לא הרחיקו לכת בהתקדמותם בצבא הבריטי. עובדה מוזרה שלא הייתה לי שהות לבדקה מהצד היהודי, אולם עובדה מאוד בולטת במיוחד לעיני של יהודי.

הנקודה השנייה היא היעדרם, אם כי לא הטוטלי, של קצינים המשתייכים ללייבור. גם במידה וישנם לייבוריסטים הרי הם אינם מבליטים זאת. שמו של [אניירן] בוואן במסגרת חוג זה ממש נרדף לשמו של [הרי] פוליט.²

מכל מקום רשמי הראשונים מהמגע עם הבריטים, במיוחד הקצונה הבריטית, אינו כל כך חיובי, אם כי דבר אחד בולט מאוד אצלם, זהו שפע הניסיון הקרבי והארגוני שכל אחד נושא עמו. ממש מפתיע כיצד כל הקצינים המשרתים עתה בדרגות מייג'ור או קפיטן למעשה שירתו בדרגה זו בעת מלחמת העולם השנייה, ורובם נושאים עמם לפחות מטען של שתי שנות פיקוד קרבי בדרגות אלה. כ־30% מהם הספיקו לשרת משנה ועד שנתיים בקוריאא וכמובן שסיפורים על קוריאא איני חסר.

אחרי הנעשה בארץ אני עוקב בעניין ומנצל את כל האמצעים לכך. התגובות להופעת "ספר הפלמ"ח"³ מעודדות ביותר. עתה, מאחר שעלי לעסוק יותר בהיסטוריה צבאית מאשר עסקתי עד כה, אני חש את חשיבות העמדה נכונה והסברה יסודית של התפתחות צבאית במסמך מתקבל על הדעת. איני חושב שלספר יש חשיבות אקטואלית מידית אבל דומני שבזכותו יותר מאשר בזכות כל דבר אחר יינצל הפלמ"ח מלרדת לתהום השכחה בפרספקטיבה היסטורית. ואסיים בהערה מעשית שכולי תקווה שהספר יגיע גם לאנגליה. בינתיים זכיתי בבשורה טובה, אושרה לי כמעט לבטח שנת לימוד נוספת כאן. כתבתי מכתב למוטקה [מרדכי מקלף] והסברתי את כל נימוקי להצדקת הישארותי, מרביתם ידועים לו משיחות קודמות בנידון וכנראה הוא שוכנע. כתריאל [שלמון] קיבל תשובה חיובית והוטל עליו לעבד הצעה מעשית. במידה וההצעה תתגבש ותינתן לביצוע כנראה האישור הסופי מובטח.⁴ הבעיות העומדות הן היכן ללמוד ובאיזו מסגרת. אוקספורד כנראה יורדת מן הפרק באשר אין לי סיכוי להתקבל לשם ומאידך איני מצטער ביותר על כך מאחר שעל ידי כך אמצא שנית במרחק ניכר מלונדון והאפשרויות הרבות שניתן לנצלן בהיותך בתוך לונדון. לפיכך פניתי ללונדון, או ליתר דיוק London School of Economy, כאן ישנן שתי אפשרויות, אחת להיכנס כתלמיד מן המניין (Regular Student) או לקורס כללי מלא (Full General Course) אשר בוודאי הנך בקיא

2. אניירן בוואן היה מדינאי בריטי ממפלגת הלייבור, ואילו פוליט היה מנהיג בריטי קומוניסטי.

3. שני כרכים של "ספר הפלמ"ח", בעריכת זרובבל גלעד, יצאו לאור באותם ימים.

4. העניין שבו מדובר לא התבהר.

באפשרויותיו יותר ממני. אני נוטה לבחירה בלימוד כתלמיד מן המניין, אולם כתריאל חושש שהדבר יקשה בגלל המחסור בתעודות ומאיזך הוא סבור שהאפשרות השנייה מתאימה יותר באשר תחום הנושאים שאוכל ללמוד אינו מוגבל.

הבעיה היא שהזמן דוחק ועלי להכריע בהקדם. אם תוכל הייתי מאוד מעוניין בחוות דעתך ובהמלצתך על הנושאים ללימוד.

תהליך ה"התאנגלות" שלנו נמשך, לאה דוברת אנגלית חופשית לחלוטין, דליה בקרוב תלמדני דקדוק ואני קצת מפגר. אין לי כלל בעיות בקריאה, הבנת דיבור, ויכולתי בכתיבה מתקבלת על הדעת, קשיי בביטוי בעל־פה הם ניכרים. כנראה הזמן הנדרש ללימוד שפה בגילי אינו מן הקצרים. הספקנו קצת לראות את אנגליה, חזרנו אתמול מביקור של שלושה ימים לאורך חופם הצפוני והדרומי של דבון וקורנוול, טיול שבו עברנו כ־800 מיל במכונית שהצלחתי לשכור במחיר שלא יחייבנו לצום בחודש הבא. את החוג הצבאי בלונדון בראשות הרמטכ"ל לשעבר⁵ כמעט ואיני פוגש. נסיעותינו ללונדון הן תכליתיות למטרות בידור בהצגות וכו' ואין לנו אפשרות לשהות שם תקופה ארוכה. את צביקה פגשתי לעתים תכופות בתחילה, אולם עתה עומס העבודה והמרחקים אינם מאפשרים זאת. דומני שהוא עבר את סכנת ההתבטלות בפני הצבא הבריטי. מסור שלום לכל החבריה ואנו מחכים לבשורות טובות מרות.

יצחק

נ"ב אתך הסליחה על השיבושים בכתיבה, השעה מאוד מאוחרת ותוצאותיה ניכרות.

לאה רבין משמאל ודליה בתה (מימינה) עם ידידים במהלך טיול באנגליה, יולי 1953

5. הכוונה לרב־אלוף יגאל דיין, ששהה בלונדון לרגל לימודיו.

שלום רב אבא,

אתך הסליחה על שתיקתי הממושכת, קצב העבודה בסטף קולג' שהוגבר לאחרונה והידיעה המעציבה שקיבלתי מהרמטכ"ל שעלי לחזור לארץ בסוף חודש דצמבר שנה זו מבלי שנת הלימודים הנוספת בלונדון סקול אוף אקונומיקס הביאתני לידי מצב רוח שאינו מתאים למכתבים.

מכתבו של הרמטכ"ל בו הוא מבשרני שלצער הרב לא יוכל לאשר את המשך לימודי הכלליים ב־London University דיכאני במידה ניכרת.¹ במכתבו מדגיש הרמטכ"ל שהנימוק היחיד להחלטתו זו הוא המחסור בקצונה גבוהה, אך אינו מציין מהו התפקיד אליו אני נקרא לחזור. כן מדגיש הרמטכ"ל שלמעשה טרם אישר את השנה השנייה אי פעם וההיתר היחיד שנתן הוא לבדוק את אפשרות לימודי תוך תקווה שיוכל להסתדר בלעדי בארץ. עתה לאחר שהובהרו לו כמה בעיות הגיע למסקנה שאין הדבר ניתן לביצוע. בסיום מכתבו הוא מבטיח שתינתן לי הזדמנות שנייה בעתיד הלא רחוק להגיע ללימודים כלליים, אולם איני מייחס כל חשיבות להבטחות מסוג זה.

משמעות החלטה זו לגבי בוודאי ברורה לך, ראיתי בהם את עיקר וגולת הכותרת של שהייתי כאן. בסטף קולג', אשר תוצאותיו הכיבוני במידה מסוימת, ראיתי מעין פרוזודור מבחינת ההתאקלמות בשפה, במושגים וכו'. עתה בלעדי החלק העיקרי של לימודי הסיכום הוא דל. איני רוצה לומר בזאת שלא הייתי מחליט על נסיעתי לאנגליה ולו גם רק למטרת הלימוד בסטף קולג' במידה ולא הייתה לי בררה אחרת, אבל ללא כל ספק ותוספת שלוש רבעי השנה בלונדון הייתה מאפשרת לי פיתוח והרחבה בלא שום פרופורצייה לתוספת הזמן. כתבתי מיד מכתב תשובה ארוך ובו ביקשתי לבדוק מחדש את הבעיה, אך הערכתי שסיכויי לשינוי מעין זה קלושים ביותר ואנו התחלנו לבסס תכניותינו על ההנחה שניאלץ לחזור ארצה בחודש דצמבר.

אתמול נסענו לביקור בפרלמנט העומד בפני פגרת הקיץ המסתיימת בחודש נובמבר. ביקרנו במרבית חלקי הפרלמנט הפתוחים לקהל ונהנינו מהרחבות שבסגנון הבנייה, עושר הצבעים ועבודות האמנות המשופצים בתוכו ומעל הכול הסדר, השקט והשלווה השוררים בו. כשבאנו עמד בחוץ תור ארוך של מצפים לרשות כניסה. לנו היה כרטיסים שסודרו על ידי הצירות שאפשרו לנו להגיע לאתר שני בתוך הפרלמנט עצמו. גם אנו נאלצנו לחכות שם עד אשר התפנו מספר מקומות בגלריה המיועדת למבקרים זרים ונתאפשר לנו להגיע ולחזות במהלך הדיונים. כתוצאה מן הציפייה לא ראינו את הפתיחה והטקס בו מוכנס ה"ספיקר", אבל הספקנו להגיע לשעת השאלות והתשובות. הסיודור הפנימי יפה ויעיל, המקולים מוכנסים בתוך הקירות והספסלים ועל ידי כך ניתן לשמוע בבירור את קול המדבר. הצלחנו לזהות בין הנוכחים רבים מאנשי השם באנגליה כאטלי, מוריסון, בטלר, הממלא עתה תפקיד [מזכיר פרטי] של ראש ממשלה, שר האוצר ובפועל דובר בשם מדיניות החוץ והביטחון בפרלמנט (מאחר ששרי הביטחון והחוץ הם לורדים ואינם מופיעים בבית הנבחרים) ורבים אחרים. התנהגות הצירים הפליאתנו בתחילה, משום מה התרשמנו שהנהג בפרלמנט הוא עצור ומנומס, אך המציאות הייתה אחרת. קריאות ביניים, הפרעות, עקיצות מנומסות לא חסרו. במקרה אחד השמרנים הפריעו על ידי קריאות ממושכות לאחד מצירי הלייבור לשאול את שאלתו. עם כל זאת אין להשוות את התנהגותם להתנהגות צירי הכנסת הישראלית.

לאחר השאלות והתשובות התקיים דיון בבעיות הביטחון. שינוול מטעם הלייבור תקף את מדיניות הביטחון של השמרנים. בדיבורו האנגלי מודגשת נגינה זרה, לא אנגלית. נאווה היה נאום אופוזיציוני טיפוסי בו תקף הרבה חוקים ומסגרות שהוא הקים בהיותו שר הביטחון בממשלת הלייבור. בקיצור היה די מעניין ואף משעשע ואני מקווה להיות נוכח במספר ישיבות נוסף וכן בבית הלורדים.

1. הרמטכ"ל, מרדכי מקלף, כתב לרבין כי הוא מצטער על שנסיעתו ללונדון אורגנה ללא אישורו והוא תבע מרבין "לחזור בהקדם ארצה" (12 ביולי 1953, א"צ, 637/56/22).

בינתיים אתה נעשית איש פופולרי מאוד. קיבלנו מאביבה [יפה] את תמונותיך ב"דבר השבוע" ואת קטעי העיתונות המזכירים אותך בקשר לחנוכת הוועד הפועל של ההסתדרות וכן את כל קטעי העיתונות בהם מוזכר חג המים במנרה, כולל התיאור של תרצה [יעקב] על ברכיך בעת נאומה של רחל. בעצם גם שמעתי את תיאור חג המים ב"קול ישראל" כאן ברדיו שלנו.

לאה כתבה לפני מספר ימים [מכתב] לרחל בו גם בישרה לה את הבשורה המעציבה על ביטול שנת הלימודים הנוספת שלי. מסור לרחל ברכות לחג המים ותקווה שהמחירים ירדו.

אצלנו אין חדשות. דליה גילתה כישרונות ספורטיביים רבים והשיגה מקום ראשון בריצה בכיתה בעת סיום תקופת הלימודים כאן ומקום שלישי בתחרות "קפיצה בשקים". בכלל היא מגלה פעילות רבה בגן וגישתה לאנשים חופשית ונעימה. היא מדברת אנגלית חופשית והספיקה לשכוח עברית. כעת אנו משתדלים לדבר עמה רק עברית למען לא תשכח את השפה. קיבלנו את ה"תעודה" שלה ונהנינו מאוד מהערכתה על ידי בית הספר. גם בתעודה מדגישים את פעילותה החיובית והשתלטותה היפה על השפה. ד"ש לכל המכרים ואכתוב שנית לכשאקבל תשובה סופית מהרמטכ"ל.

יצחק

קמברלי [13 בנובמבר 1953]

63 ◀ דין וחשבון מסכם

1. פרטי הקורס

- (א) שם מוסר הד"ח: ק/30743¹ אלוף/מ[שנה] יצחק רבין.
- (ב) שם הקורס (לועזית): British Army Staff College, Camberley.
- (ג) שם הקורס ומקומו: בית הספר לקציני מטה, קמברלי.
- (ד) תקופת הד"ח: הד"ח מכסה את כל תקופת הקורס.
- (ה) משך הקורס: 22.1.53 עד 13.11.53.
- (ו) אין קצינים ישראלים נוספים בקורס.

2. הלימודים

- (א) חומר אשר נלמד בקורס:
 - נספח א – תכנייה על הקורס המוצאת מטעם בית הספר (Syllabus).
 - נספח ב – תכניות שבועיות מפורטות של כל תקופת הקורס.
 - נספח ג – הערות למטרת הקורס.
 - נספח ד – הערות לתפיסת הפיקוד והמטה הבריטיים.
- (ב) אימונים ועבודות מעשיות שבוצעו בקורס – פירוט מלא בנספח א רב.
- (ג) שיטת הלימודים בקורס – ראה נספח ה.
- (ד) חומר הדרכה שנמסר בקורס – מועבר באמצעות הנספחות בלונדון כל החומר שנמסר על מנת להעבירו לארץ.
- (ה) ציוד עזר בשימוש בקורס – ראה נספח ה.
- (ו) מדריכים – ראה נספח ה.²
- (ז) שונות – אין.

1. במקור בטעות 30793.

2. נספחים א רב לא הודפסו כאן ובנספחים ג, ד, רה, הושמטו קטעים מטעמי עריכה. נספח ו הודפס במלואו.

3 הזמן החופשי

- (א) קוימו יחסים תקינים עם החניכים הבריטיים. קוימו יחסים טובים עם חלק מן החניכים הזרים, במיוחד עם היוגוסלבים, איטלקי, אירי. עם החניך העיראקי קיימתי יחסים טובים למדי, הירדנים לא דיברו אלי במשך כל תקופת הקורס.
- (ב) לא קיימת יהדות מקומית בקמברלי.
- (ג) תנאי המגורים משביעי רצון.
- (ד) הזמן החופשי נוצל למטרות הכרת הסביבה, לונדון וקריאה.
- (ה) שונות – אין.

4 הערכת החניך על ידי המוסד בו מתנהל הקורס

הערכת בית הספר לא ידועה לי. במרבית העבודות בכתב בשלושת ה"טרמס" האחרונים קיבלתי הערכות טובות למדי.

5 הערות מיוחדות

- (א) מוצע לשנות את הנוהג לתת מעיל שרד עליון לחניכים היוצאים לקורס. אין צורך במעיל כזה במסגרת הקורס הנדון וכן אין בפועל מעיל לתפקיד כזה בצבא הבריטי. על כל פנים איני רואה כל הצדקה לבזבוז כסף וחומרים ללא כל צורך, גם אם צבא אחר נוהג להשתמש במעיל מעין זה. לא השתמשתי במעיל זה אף פעם אחת במשך כל תקופת הקורס.
- נראה לי שיש צורך במעיל חם אזרחי במקום מעיל השרד. הדבר יאפשר לחניך לצאת ולבוא באקר[אי] מבלי שישתמש בציד צבאי (מעיל גשם עם בטנה) במקומות בהם לא נהוג השימוש בהם. אך אני רואה דבר זה כחיוני.
- (ב) מציע לתת תקציב מיוחד לחניך בבית הספר למטה לסיור מקיף באנגליה באחת החופשות הגדולות (חופשת מאי או חופשת אוגוסט). הדבר יאפשר לחניך לסייר את אנגליה. דבר זה נעשה הכרחי לאור הקיצוץ ב־10% שנעשה בתחילת שנה זו.
- (ג) מציע להשאיר במסגרת הנספחות הצבאית כאן ציוד שיוקצה לחניך ויכלול משקפת, מצפן ותיק מפות בינוני. ציוד זה נדרש במשך תקופת הקורס וחסרונו מורגש.
- (ד) מציע להמציא לחניך בעת שהותו בארץ את תיק המבנה הצבאי הבריטי כחודשיים לפני צאתו את הארץ וכן את חוברת "עבודת המטה בשדה". הדבר יאפשר הכנה נוחה מלמפרע.

6 שונות

- (א) דיווח. מציע לבטל את הדו"ח התקופתי, או דו"ח מסכם עבור החניך בבית הספר לקציני מטה בקמברלי. תכנית הקורס, תרגילי בית הספר ושיטות ההדרכה מוכרות ואין להניח שהצבא הבריטי עלול לשנותן באופן פתאומי. מאידך הייתי מציע שקיום הקשר עם החניכים ייעשה באמצעות בית הספר לפיקוד ומטה דרך ענף השתלמויות במ[חלקת] הד[רכה]. באמצעות קשר זה יוטלו על החניכים בבית הספר לקציני מטה זרים בדיקת נושאים מסוימים הקשורים עניינית בעבודתו של בית הספר לפיקוד ומטה שלנו. [כך] אפשר להוסיף תדריך לגבי נקודות שמה"ד, או הנספח הצבאי מעוניינים בהשגתן. הצורה הנוכחית של כתיבת דו"ח תקופתי, הנותן למעשה את החומר הנלמד כפי שהנו כתוב בתקצירים, נראה לי כחסר תועלת.
- (ב) אני מקווה שנספחים א רב יוחזרו לי בעת הצורך עם חזרי ארצה לזמן מסוים לצורך עבודה נוספת שברצוני לעשות.

נספח ג לדו"ח המסכם: הערות למטרת בית הספר

מטרת בית הספר

מטרת בית הספר כמוגדר בתכנייה מטעם בית הספר (Syllabus) והמצורפת כנספח א לדו"ח זה היא כדלהלן: אימון למלחמה על ידי הכשרת קצינים לתפקידי מטה מדרגה שנייה (Second Grade Staff Officers) שלאחר ניסיון מעשי נוסף יוכלו לשמש בתפקידי פיקוד על יחידה. דהיינו הכשרת קציני מטה בדרגה רב סרן המשמשים כקציני מטה ראשיים רק במסגרת החטיבה ויחידות מקבילות (הארטילריה הדיוויזיונית). הגדרה זו נראית בעיני צנועה ביותר לגבי ערכו של הקורס בדרך התפתחותו של הקצין הבריטי. לפי דברי החניכים והמדריכים כאחד, קצין שלא סיים קורס זה אין לו סיכוי לעלות בשלב הפיקוד והמטה הבריטי מעל לפיקוד על יחידה, כמובן פרט למקרים יוצאים מן הכלל.

שם בית הספר

למרות שמטרת בית הספר המוגדרת היא להכשיר קציני מטה שלאחר ניסיון מעשי נוסף יוכלו לשמש בתפקידי פיקוד על יחידה, אין בית הספר נקרא בית הספר לפיקוד ומטה כדוגמת בית הספר המקביל בצבא האמריקני. סיבת הדבר נעוצה בגישת הבריטים למושג פיקוד, במיוחד פיקוד בדרג היחידה ומעליה. הבריטים רואים במפקד תכונות ודמות שאין כל אפשרות להקנותן באמצעות שיעורים, אלא שהן פרי חינוך ארוך החייב להשתלב בניסיון מעשי ממושך. עיצוב דמותו של המפקד הבריטי מתחיל בבית הספר בגיל רך. מרבית הפיקוד הבריטי מגיע משניים – שלושה "בתי ספר ציבוריים" – Public Schools (שם המהווה את אחד האבסורדים של המציאות הבריטית), אשר רואים את ייעודו בהכשרת נערים לתפקידי הביטחון של המדינה. הכשרת הקצין נמשכת במסגרת בית הספר לקצינים בסנדהרסט. האווירה ב־Mess הבריטי תפקידה להוות מכשיר עזר נוסף בעיצוב אותה דמות הרצויה לפיקוד הבריטי. הניסיון המעשי הנו המבחן העיקרי למפקד כמפקד. הקורסים השונים בוחנים ידיעותיו וקורסים ארוכים יותר בוחנים תכונותיו. אך אין אף קורס מתיימר להקנות את ידיעת הפיקוד, אלא ידיעות מקצועיות ההכרחיות למפקד.

[.....]

נספח ד לדו"ח מסכם: הערות לתפיסת הפיקוד והמטה הבריטיים

כללי

כל מטה צבאי נוצר ונועד לאפשר למפקד לבצע תפקידו בצורה יעילה ומושלמת יותר, לפיכך הכרחי להכיר את תפיסת הפיקוד של צבא מסוים בטרם ניגשים לבחינת ולימוד תפיסת המטה שלו. באמרי תפיסת הפיקוד כוונתי לראייה בהירה יותר של מקום ותפקיד המפקד במערכת תפקידיו המרובים. ישנן גישות שונות הרואות מידות שונות של התערבות המפקד בפירוט המשימות המבוצעות על ידי יחידותיו או בחינוך ועיצוב דמות יחידתו. אמנם מרבית ההגדרות המקובלות בצבאות השונים שוות, אולם התוכן המעשי והיומיומי שונה. ביטוי של [שי]נוי זה בולט היטב בתפיסת ובתפקידי המטה. התרשמתי שלעיתים בעת הדיונים בצה"ל על מקום ותפקידי המטה נעצרה החוליה הראשונה – תפיסת הפיקוד שלנו. אני מקווה שעתה, ערב פתיחת בית הספר לפיקוד ומטה יועלה נושא זה ביתר הרחבה ואם גם לא יסוכם סופית, הרי יחייב יתר מחשבה ויהווה חומר גולמי לעיבוד נוסף. בקורס כאן אין נושא מעין זה קיים כשיעור או כלימוד, אך נקודות שונות הקשורות בהארת הנושא מועלות בהזדמנויות שונות, במיוחד על ידי ההקבלה בין המטה הבריטי והאמריקני הנלמד בקורס. לימוד מקיף של מטה צבא זר בעל גישה שאינה דומה בתפיסת הפיקוד והמטה מאפשר הבלטה והקבלה שקשה היה להשיג בדרכים אחרות.

הצבא הבריטי שואף להגיע לעיצוב דמות המפקד המבצע את מרבית התפקידים הפיקודיים באופן אישי, במיוחד בכל הקשור במסירתם, הסברתם למפקדי יחידות משנה ויתר הגורמים החיצוניים, אתם באה היחידה

הנידונה במגע. אין בכוונתי להיכנס לסיבות שהביאו את הצבא הבריטי לבחירת טיפוס זה של מפקד כמפקד הרצוי, יש בכך הרבה הקבלה לתפיסת המנהיגות בשטחי חיים אחרים והרבה סיבות הנובעות מגישתם לדרך הלחימה. מכל מקום, כדי להגיע לדמות כזו של המפקד המשפיע ומבצע אישית את מרבית התפקידים הנקראים פיקודיים, הכרחי לעצב דמות המשלבת תכונות מנהיגות אישית וידיעה מקצועית בדרגה גבוהה. מאחר שעיצוב דמות מעין זו אינה דבר קל הרי כל האמצעים המסייעים, ולו גם מלאכותית, כשרים. יתר על כן כל האמצעים חייבים להיות מנוצלים כדי להשיג מטרה זו.

על חינוכו של המפקד כמנהיג עמדתי במספר מילים בנספח ג, העוסק במטרת הקורס. חינוכו של המפקד הנו תהליך ארוך המשלב את בית הספר, בית הספר הצבאי והניסיון הצבאי. ניסיון ארוך זה מחשל את המסוגלים לעברו ויוצר מיון טבעי לגבי אלה שאינם ראויים, לפי תפיסת הבריטים, להגיע לדרגים גבוהים יותר. ניסיון ארוך זה מביא לידי יצירת הפרשי גילים ניכר בין דרגי הפיקוד השונים במיוחד בין דרגת מ[פקד] הגד[וד] ודרגות הקצונה הנמוכה ובמיוחד לגבי כלל היחידה. הפרש גיל במושגים הבריטיים הינו יתרון ניכר ומעניק לאדם המבוגר אוטוריטה טבעית לגבי זה הצעיר ממנו. אין כאנגלים מעריכים את ניסיונו המעשי של האדם, וגיל בשבילם הנו הוכחה לניסיון.

אמצעי נוסף בהשגת מטרה זו הוא מעמד קצין המטה ודרגתו. מעמדו ודרגתו של קצין המטה הבריטי מוקרבים בהכרה מלאה ומראש להשלמת תפיסת הפיקוד הבריטית, כדי לאפשר להבליט הבלטת יתר ולהקנות סמכות יתר למפקד. כל מערכת עבודת המטה הבריטית נבנית לאור נקודה זו. דוגמאות בכל שטח ורגע מעבודת המטה תעדנה על כך. למשל כותרת הערכת המצב תישא תמיד את שם המפקד כעורך הערכת המצב אף כי במרבית המקרים (בעיקר בדרגים גבוהים יותר) היא תיעשה על ידי קצין מטה. אצל האמריקנים הערכת מצב אשר נכתבת על ידי קצין מטה תקרא הערכת מצב עבור המפקד, אך יודגש שהאיש שערך אותה הוא קצין מטה פלוני. ניהולה וצורת ביצועה של קבוצת הפקודות בדרגים שונים מבליט הבלט נקודה זו. קצין המודיעין יהיה במרבית המקרים קצין המטה היחיד הנושא דברו בקבוצת הפקודות, וגם הוא ימסור רק את הפרטים הטכניים הקשורים במערכו של האויב.

[.....]

הצבא הבריטי חותר לדמות מפקד המצוי בכל הבעיות של יחידותיו המבצע את תפקידיו על ידי מגע ישיר ובלתי אמצעי עם מפקדי המשנה. כדי לחייב את המפקד לבצע את תפקידיו ברוח זו ננקטים אמצעים רבים המאפשרים באופן טבעי ומלאכותי כאחד למפקד להגיע לעמדה בה יוכל לבצע תפקידו זה בצורה היעילה ביותר. המטה הבריטי בנוי ופועל לאור תפיסה זו.

מבנה המטה הבריטי

הקו המאפיין את המטה הבריטי הוא בכך שהנו מותאם לכל דרג מבלי שתהיה בכך תפיסה כוללת, או ליתר דיוק מבלי שיהיה קו ברור וחותר של מבנה מטה בכל הדרגים. הבריטים מציינים תמיד שכל דבר טיפוסי בריטי הוא "בלתי גיוני אולם בר פעולה". אין לפיכך טעם בחיפוש "קונצפציה" של מטה שאינה צמודה לתפקידיה של כל אחת מהיחידות בסולם המבנה הבריטי.

הקו הבולט ביותר בהקבלה למטות אחרים הוא החיסכון בקצונה. המטות הבריטיים מצומצמים ביותר במספר הקצינים המועסקים בהם. לאור החיסכון נבחנו מרבית הדפוסים והשיטות בצבא הבריטי, וכנראה החיסכון הוא אשר הביא לידי חוסר התפיסה הכוללת במבנה המטה הבריטי. הרצון והאפשרות לחסוך בקצינים בדרגים שונים ומאידיך אי היכולת לוותר עליהם בדרגים אחרים בוודאי שימש אחד הגורמים בחוסר ה"Clear Cut" במבנה המטה.

איני רואה טעם בכניסה למאות ואלפי הפרטים הקשורים במבנה ודרכי עבודת המטה הבריטי עצמו.

סיכום

רציתי להעלות מספר נקודות הקשורות בגישה אחרת לבחינת המטה, גישה המחפשת לראות את מקומו של המפקד בטרם יבחן מטהו. אין בכוונתי במסגרת דו"ח זה להמשיך לבדוק את מבנה ודרכי עבודת המטה או להעיר הערות לגבי מידת ההתאמה שבין גישה זו לדרכינו.

נספח ה לדו"ח מסכם: שיטת הלימודים וההדרכה

1. ארגון הקורס להדרכה

[.....]

2. אמצעי הדרכה

כללי – אין בכוונתי לעמוד ולפרט את אמצעי ההדרכה הנהוגים בקורס. אעסוק רק באותם אמצעים הנוקטים בצורות או בממדים שאינם מקובלים אצלנו. התטלג"ם [תרגילי טלפונים ללא גייסות], תרגילי הפיקוד (Telephone Battle) אינם שונים באופן ניכר מאלה הנהוגים אצלנו. האמצעים שבכוונתי לעמוד עליהם הם: (1) ההרצאה; (2) החומר הכתוב; (3) הדיון.

ההרצאה – ההרצאה אינה משמשת כמכשיר עיקרי, או בעל חשיבות כלשהי בהעברת החומר העקרוני הנלמד. אין במסגרת הקורס הרצאות פתיחה לנושאי עבודת מטה, שלבי הקרב, נושאי [הלחימה] בנתונים שונים. מפקד בית הספר הסתפק בפתיחה קצרה ביותר לפרק [הלחימה] (כ־30 דקות) וסיכם כל אחד משלבי הקרב במשך כ־30 דקות. יתר ההרצאות נתנו על נושאים כלליים שאין להם שייכות ישירה לנושאי היסוד של הקורס וניתנו על ידי גורמי חוץ, כגון קציני המטכ"ל, קציני חילות הים והאוויר.

החומר הכתוב – החומר הכתוב בא למלא את מקום ההרצאה בכל הקשור במתן הרקע הכללי לבעיות השונות. החומר הכתוב נבדק כל שנה ומהווה את הבסיס ללימוד החניך ומשמש מעין "טקסט בוק" לעבודת בית הספר. החומר הכתוב עונה בדרך כלל על צורכי בית הספר, אך גם כאן חסרה גישה אחידה לעריכתו. תקצירי שלבי הקרב השונים בנויים בצורות שונות מתוך ההנחה שאין הכרח, יתר על כן שאסור לחפש מסגרות מחשבתיות אחידות לטפל בהן. נוסף לתקצירי בית הספר ניתנים כל החוברות המוצאות מטעם המטכ"ל והנוגעות בנושאים הנלמדים בבית הספר.

הדיון – הדיון משמש מכשיר להבהרת וביקורת מידת הבנת החומר הכתוב בטרם ייגש החניך לביצוע תרגיל בו תיבחנה באופן מעשי ידיעותיו. לצורך הדיון קיימות שתי מסגרות:

(1) דיון במסגרת הצוות. הדיון במסגרת הצוות הנו המכשיר ההדרכתי העיקרי בצד התטלג"ם. הדיון נותן אפשרות להתיק במסגרת הצוות ניסיון מגוון מחילות ושירותים שונים שהצטבר בכל חלקי העולם. מאחר שהבריטים הנם "אמפיריים" ביותר, ערכו של מכשיר הדרכתי זה הוא לאין ערוך בעיניהם. הרצינות בה הם ניגשים לדיון ראויה להערכה וסבורני שחיקוי של שיטת הדרכה זו לא תיקלט אצלנו. על כל פנים באם תופעל באותה מידה בה משתמשים הבריטים.

הדיון בדיוויזיה – הדיון בדיוויזיה מתרכז סביב נושאים כוללים יותר, או שבית הספר רוצה להדגישם הדגשת יתר מסיבות שונות. אם הדיון במסגרת הצוות הוא חופשי על בסיס שאלון מוכן מראש ומבלי שאחד החניכים ידע מה עלול להידרש ממנו, הרי הדיון הדיוויזיוני מוכן על ידי חניכים המקבלים את נושאייהם מבעוד מועד. הדיון קפוא יותר ואין התבטאות חופשית. ערכו של הדיון הזה במסגרת בית הספר נראה לי כמפוקפק.

סיכום – נראה לי שאין לנו לחקות את דרך ההדרכה הבריטית. המחסור בהרצאה בולט ביותר וההדגמות על שולחן הבד אינן יכולות למלאו. מידת הזמן המוקצה לדיון אינו מתאים לנו, אך מכל מקום יש להרחיב ולנסות שיטה זו בנתונינו.

המדריכים

המדריכים הצוותים ממלאים תפקיד ניכר בחיי בית הספר אך החומר ההדרכתי מוכן בצורה כה מלאה שלמעשה הוא פוטרם ממאמץ מיוחד. לא ניתן לנו להיכנע ולראות הרבה מצורת הכנת החומר עבור המדריך, אך ברור שחומר זה מכון לאפשר למדריך לבצע את תפקידו על ידי מתן כל החומר שאפשר להכינו מראש. לוח הזמנים לבעיות השונות, פרטים טכניים, נקודות להדגשה, בעיות שניסיון בית הספר הראה שמתעוררות בעקבות הדיון בנושא המוגדר וכו'. המדריך גם אינו נוטה לחרוג מתחומי הנחיות בית הספר הנקראות Pink (מאחר שהנן מודפסות על נייר ורוד), אך יחד עם זאת המדריכים הנם קצינים מנוסים ביותר הנושאים אותן הצטיינות מגוונים ביותר, המעידים על ניסיונם המוצלח בקרבות מלחמת העולם השנייה. כושר הביטוי של המדריכים הוא טוב ביותר וכנראה אחד המבחנים העיקריים בשיקולים לקביעת סגל ההדרכה.

נספח ו לדו"ח המסכם: משטר ונוהג

כללי

הערוטי למשטר והנוהג במסגרת הקורס מבוססות על ראייתי את הקורס בלבד. אין לי מושג מעשי על המשמעת והנוהג בצבא הבריטי עצמו, עובדה המקשה על הערכה נכונה למשטר הקורס עצמו. בדרך כלל המשטר בקורס דומה יותר למשטר הקיים במסגרת בית הספר אקדמאי, אין כל גיוונים צבאיים בדרך הפנייה למדריך, בפגישה עם המדריך או בין החניכים לבין עצמם. האווירה החופשית ביחסי החניכים בינם לבין עצמם ובינם לבין מדריך הצוות הפתיעה אותי במידה ניכרת. ובאמת מספר רב של חניכים בריטים אמרו לי שאף הם הופתעו מהמשטר השורר בבית הספר באשר טרם נתקלו בכזה במסגרת הצבא הבריטי.

הדיוק

הנקודה העיקרית המיוצרת באמצעות המשטר והנוהג, צורת הגשת העבודות ונושאים שונים היא החדרת תחושת הדיוק בזמן ובביצוע. הרבה מנושאי הלימוד כמו עריכת טבלאות המטה, הנייר העליון (Cover Sheet) של כל אחת מן העבודות, במיוחד ה-SO (פרטי הפרטים של עבודת המטה בעריכת חומר כתוב) מכוונים לתכלית אחת עיקרית – הדיוק. אחד החניכים בקורס סולק בגלל אי דייקנות בהופעה ליותר מאשר שיעור אחד.

ההליכה מרצון לקורס

העובדה שבית הספר מקבל רק חניכים שבאו מרצונם החופשי נותן רקע אחד לכל אוירת המשטר והמשמעת, הרצון להצליח בקורס מתוך ההנחה שחלק ניכר מעתידו הקרוב של הקצין תלוי בדו"ח הסופי של בית הספר בא לידי ביטוי בכל רגע מחיי בית הספר.

היחס לזרים

היחס לזרים מאוד אדיב, רצון לסייע, אך במידה מסוימת עם הרגשת יתרון ועליונות לגבי החניך הזר. אצל חניכים מסוימים הדבר בולט באופן ניכר, אך ישנם לא מעטים שאינם נתפסים להלך רוח זה. במספר מקרים הורגש אף זלזול מסוים מטעם הנהלת בית הספר ביחס לזרים, אם כי בדרך כלל מבליטים יחס אהדה. הדוגמה הבולטת ביותר ליחס זלזול היה בעת הסיור לשדות הקרב. במסגרת אחד הקרבות שהודגמו (מבצע Pomegranate) הודיע המדריך לכל הדיוויזיה שלנו ('A' Division) שלאחר הסיום יקבלו כל החניכים התותחנים את העתק תכנית האש שנערכה לצורכי המבצע. בעת החלוקה קמו לקבל את החומר גם שני החניכים הזרים שהם תותחנים (הדני והאיטלקי), ובהגיעם לקצין המחלק הוא הודיעם שמשום מה הוא לא קיבל העתקים עבורם. המצב היה עלוב ומעליב באשר הדבר נעשה בפני כל חניכי הדיוויזיה והדגים אם כי בפרט קל את מידת המחשבה המושקעת על ידי בית הספר ביחס לזרים.

היחסים עם הזרים

היחסים עם החניכים הזרים היו טובים ביותר פרט לאלה עם הירדנים שלא דיברו עמי. עם הקצין העיראקי קיימתי שיחות ארוכות על בעיות המזרח התיכון וכו'. קצין זה, Lt. Col. Faik, הולך למטכ"ל העיראקי, הנו קצין כורדי הנשוי לאנגלייה ונראה לי כאדם חושב, אם כי במושגים מזרח תיכוניים עצמן. היחסים עם היוגוסלבים האיטלקי והאירים היו טובים ביותר.

סיכום

הקורס, למרות מטרתו המוגדרת, מהווה מאמץ אחרון לכוון את דרך מחשבתו של הקצין הבריטי ולעצב את הכלים המחשבתיים שלו. הבריטים מאמינים שניתן לעצב את דמות הפרט עד גיל 35, מעל לגיל זה הסיכוי להצליח בתקופה של שנה להשפיע על הפרט הם קלושים. לפיכך הגיל המקסימלי של החניכים הבריטים הוא 35 ומרביתם בגילים שבסביבות ה־30.